

particular – the institute of the Bar. While paying due tribute to the academic elaborations of both national and foreign scholars in researching the problem in question, one should note that certain scientific issues regarding the role of the Bar institute in the implementation of the idea of law and, in particular, the idea of justice, is still little-investigated. Therefore, there is a need for further research of the essence of such institute, specification of the professional and legal basis of its functioning. Nowadays it is possible to get access to the materials prepared by famous Ukrainian lawyers, in particular, materials of the historical court processes of the 1930s in Eastern Galicia (materials of criminal cases on Zenon Pelenskyi, Mykola Lemyk, etc.) which rarely have been in the focus of the research. In such understanding the institute of the Bar in the part of the Ukrainian Bar of Eastern Galicia of that time can be viewed as one of the factors of modern Ukrainian statehood formation. However, this formation is quite contradictory as it is politically stipulated. Thus, it is a good idea to further research the role of the Bar of the time in administering justice regarding the peculiarities of certain court processes.

The article highlights the issue of researching the role of the institute of the Bar in the implementation of the idea of law, justice in particular, in historical dimension of the court processes in Eastern Galicia in the 1930s. Taking into account generalizations of the scientific positions on the researched issue of social and political changes that took place in the history of the Ukrainian people, theoretical and legal conceptualization of court lawyers' activity during the aforementioned period is done. The role of the institute of the Bar in administering justice and making law is shown.

Key words: lawyer, philosophy of law, lawyers.

Стаття надійшла 19 лютого 2016 р.

УДК 346.26(477)

Л. В. Хомко

ЛЕГТИМАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУТНІСТЬ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розглянуто сутність поняття легітимації суб'єктів підприємницької діяльності, його співвідношення із іншими дефініціями. Досліджено загальні й спеціальні умови легітимації суб'єктів підприємництва в Україні на сучасному етапі. Визначено основні засади та законодавче підґрунтя державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Проаналізовано інститут державної реєстрації як необхідний елемент легітимації суб'єктів підприємництва.

Ключові слова: легітимація, державна реєстрація, суб'єкт підприємницької діяльності, легалізація, ліцензування.

Постановка проблеми. Сучасні реалії правового поля Української держави промовисто демонструють спрямованість законотворчої діяльності на вдосконалення механізмів легітимації суб'єктів господарювання та поліпшення підприємницького клімату. Це сприяє належній реалізації права на підприємницьку діяльність, закріпленого в ст. 42 Конституції України [1].

Реформування інституту державної реєстрації означає встановлення чітких та прозорих засад для створення та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Тому впорядкування процесу легітимації, зокрема державної реєстрації суб'єктів підприємництва, стає важливим законодавчим і правозастосовним завданням, що потребує детального дослідження. Суб'єкти господарювання зацікавлені у встановленні чіткого порядку, правил організації та провадження підприємницької діяльності. Тому проблеми легітимації суб'єктів підприємницької діяльності набувають істотної значущості, особливо останнім часом, у зв'язку з оновленням законодавства у цій сфері.

Стан дослідження. Проблематика легітимації суб'єктів підприємництва є цікавою для науковців. Варто зазначити, що питання формування сутності дефініцій «легітимність», «легальність» тривалий час досліджується в юриспруденції [2]. Зокрема різні аспекти легітимації суб'єктів підприємництва висвітлено у працях О. М. Вінник, О. В. Гарагонич, М. П. Гурковського, О. Ю. Кампо, О. О. Квасницької, В. К. Колпакова, В. К. Мамутова, О. П. Подцерковного, Н. О. Саніахметової, О. В. Старцева, О. Є. Харитонової та інших. Зміни, що відбуваються у господарському законодавстві, зумовлюють необхідність здійснення науково обгрунтованого аналізу легітимації та інституту державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

Метою статті є дослідження сутності легітимації суб'єктів підприємництва та аналіз вітчизняної нормативно-правової бази щодо організації та здійснення підприємницької діяльності на сучасному етапі розвитку українського законодавства.

Виклад основних положень. Аналіз змісту легітимації суб'єкта підприємницької діяльності варто розпочати із з'ясування цього поняття. Легітимація (від лат. *legitimus* – законний, узаконений) – визначення або підтвердження законності якогось права чи повноваження; документи, що засвідчують це право або повноваження [3, с. 387]. Термін «легітимація» тісно пов'язаний із поняттям «легалізація». Легалізація (від лат. *legalis* – законний) – узаконення, надання законної сили якому-небудь актові або дії [3, с. 386]. Як бачимо, ці терміни мають відмінність, яка полягає у предметі узаконення: в першому випадку – це якесь право чи повноваження; в другому – який-небудь акт

або дія. Видається, більш вдалим у розумінні додержання процедур для оформлення провадження підприємницької діяльності є термін «легітимація», оскільки йдеться саме про право на її здійснення. Після легітимації суб'єкт підприємництва починає реалізовувати своє право на її здійснення на законних підставах.

У господарсько-правовій науці немає єдності поглядів щодо того як називати процедуру державного підтвердження законності входження суб'єкта господарювання в економічний оборот – легалізацією чи легітимацією [4, с. 394]. Загальні питання легітимності юридичних осіб вивчав французький науковець Жан-П'єр Бодуан. Він допускає проведення паралелі між легітимністю державної влади та легітимністю компанії, а з огляду на це вбачає, що легітимність компанії полягає в її діях у інтересах учасників (акціонерів), співробітників та клієнтів [5, с. 61]. Натомість ці поняття розмежовуються в конституційному та міжнародному праві, коли під легітимацією розуміється процедура суспільного визнання законності державної влади, а під легалізацією – наділення певного документа чи особи юридичними характеристиками [6, с. 465].

Під легалізацією звичайно розуміється здійснення суб'єктом низки послідовних юридично значущих дій, спрямованих на набуття прав і обов'язків підприємця (правосуб'єктності). В цьому плані легалізація має розглядатися як сукупність двох груп правових дій: внутрішніх і зовнішніх. Відповідно, легалізація характеризується ініціативною стадією, проходить через організаційну складову і завершується формалізацією. Здійснення господарської діяльності без відповідної легалізації тягне господарсько-правову (ст. 240 ГК України), адміністративну (ст.ст. 160-2, 164 КпАП України) і кримінальну (ст.ст. 202–203, 205 КК України) відповідальність [7, с. 42].

Науковець О. П. Подцерковний зазначає, що легалізація господарської діяльності означає наділення суб'єкта господарювання необхідними юридичними документами, що дають змогу йому законно здійснювати господарську діяльність, а легітимація – підтвердження законності здійснення господарської діяльності суб'єктом господарювання за результатами перевірки його правовстановлювальних документів і самої діяльності на предмет відповідності вимогам законодавства [8, с. 212].

Як бачимо, розгляд цієї дефініції є дискусійним. Варто зазначити, що поняття «легітимації» можна застосовувати у вузькому та широкому аспектах. У вузькому значенні легітимація – це визначення правового статусу суб'єкта підприємництва через призму державної реєстрації. В широкому розумінні можна вважати, що легітимація

охоплює не лише державну реєстрацію суб'єктів підприємництва, а й інші процедури, результатом яких є придбання права на здійснення окремих видів підприємницької діяльності (ліцензування, квотування). До цього значення потрібно віднести й усі загальні та спеціальні вимоги, які пред'являються до початку підприємницької діяльності, але можуть зовсім не впливати на набуття, власне, статусу підприємця чи юридичної особи (наприклад, виготовлення печатки).

Вказаний підхід видається виправданим тільки щодо тих процедур, які будуть додатково надавати суб'єкту підприємництва спеціальний правовий статус (суб'єкт малого та середнього підприємництва, сільськогосподарський товаровиробник).

Отже, під легітимацією суб'єкта підприємницької діяльності можна розуміти узаконення здійснення комерційної діяльності, тобто фактичне отримання суб'єктом господарювання права на здійснення підприємницької діяльності в порядку, визначеному законодавством. Саме у процесі легітимації суб'єктів господарювання відбувається підтвердження державою законності входження відповідних осіб у підприємницькі відносини. З іншого боку, можна зазначити, що під легітимацією суб'єктів підприємництва розуміються правостановлювальні процедури, що надають законного характеру підприємницькій діяльності і надають правовий статус її суб'єктам.

Процедура легітимації юридичної особи охоплює: виникнення інтересу (необхідності) – набуття розуміння форми (організаційно-правової, податкової звітності тощо) – досягнення згоди за основними умовами (цілі, назва і т. д.) – вираження волі в конкретних юридичних документах (протокол загальних зборів, статут і т. д.). Своєю чергою, під легалізацією юридичної особи слід розуміти дію уповноваженого суб'єкта, результатом якої є документально оформлений дозвіл на виконання певної діяльності у підприємницькій сфері (її реєстрація) [9, с. 91].

Українське законодавство визначає процедуру державної реєстрації як обов'язкового елемента легітимації будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності. Відтак інші дії, результатом яких є придбання суб'єктом права на здійснення окремих видів підприємницької діяльності (повідомлення про початок здійснення окремих видів підприємницької діяльності, ліцензування, акредитація), застосовуються після підтвердження державою статусу суб'єкта підприємницької діяльності та не мають універсального характеру.

Відповідно до законодавства підприємницькій діяльності повинна передувати державна реєстрація, в результаті якої здійснюється набуття законного статусу суб'єкта підприємництва. Відтак можна провести розмежування поняття «легітимація суб'єкта підприємництва»

ва» та «легітимація діяльності суб'єкта підприємництва». Водночас легітимація суб'єкта підприємництва є підґрунтям виникнення підприємницького статусу та передумовою здійснення підприємницької діяльності, а легітимація діяльності пов'язана з виконанням певних вимог, що пред'явлені законодавством до вже легітимного суб'єкта. Наслідком легітимації є набуття підприємницької правосуб'єктності.

Аналіз вітчизняного законодавства дає змогу зробити висновок, що легітимація фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб як носіїв загальної підприємницької правосуб'єктності завершується в момент їх державної реєстрації, котра є механізмом легітимації суб'єктів підприємництва. Проте для окремих юридичних осіб законодавець визначає спеціальну процедуру набуття відповідного правового статусу. Відтак йдеться про застосування спеціального інструментарію легітимації суб'єктів підприємництва. Спеціальною процедурою варто назвати ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності [10]. Видається, що ліцензування, як і державна реєстрація, є легітимізацією відповідного суб'єкта підприємництва.

Отже, в поняття легітимації суб'єктів підприємництва необхідно включати, крім державної реєстрації, й інші процедури, що додатково надають суб'єктам підприємницької діяльності спеціальний правовий статус.

На підставі нашого дослідження можна стверджувати, що обов'язковим елементом легітимації суб'єктів підприємницької діяльності є державна реєстрація. З огляду на це в наступній частині дослідження обсяг поняття легітимації буде означений процедурами створення суб'єктів підприємництва, за винятками випадків набуття ними в результаті здійснення легітимаційних процедур спеціального правового статусу.

На законодавчому рівні процедура легітимації суб'єктів господарювання утвердилась із прийняттям ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003 р. Однак у зв'язку із змінами у соціальному та економічному житті сформувався необхідність прийняття нових законодавчих положень.

У межах проведення реформи місцевого самоврядування та територіальних громад державна політика повинна забезпечити відкритість та прозорість, своєчасність та раціональність процедурних дій щодо державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, із 01.01.2016 р. регулюються Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських утворень» [11] (далі – Закон «Про державну реєстрацію»).

Відповідно до ст. 1 Закону «Про державну реєстрацію», державна реєстрація – це офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу – підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим Законом [11].

Отже, процедура державної реєстрації охоплює етапи створення нових суб'єктів підприємництва, зміни їх правового статусу (внесення змін до установчих документів, інформації у відповідному реєстрі) та припинення діяльності (ліквідація юридичної особи та припинення діяльності фізичної особи – підприємця). Окрему специфіку має процедура державної реєстрації реорганізації юридичної особи, яка опосередковує і створення, і припинення юридичної особи, а також зміни їх правового статусу. Варто зауважити, що у ч. 1 ст. 3 цього Закону визначено, що його дія поширюється на державну реєстрацію всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, а також фізичних осіб – підприємців.

Результатом державної реєстрації є включення суб'єкта господарювання до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

До додаткових умов легітимації належить внесення суб'єктів підприємництва до відповідних реєстрів, що надає їм право на провадження комерційної діяльності. Відтак процедури післяреєстраційного етапу застосовуються до таких суб'єктів підприємництва, які:

1) здійснюють банківську діяльність – шляхом внесення відомостей до Державного реєстру банків (ч. 8 ст. 17 Закону України «Про банки і банківську діяльність») [12];

2) здійснюють страхову діяльність – шляхом внесення відомостей до єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) та державного реєстру страхових та перестрахових брокерів (п. 1 ст. 36 Закону України «Про страхування») [13];

3) надають фінансові послуги – шляхом включення до реєстру фінансових установ, що ведеться відповідним органом державного регулювання ринків фінансових послуг (п. 1 ст. 7 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг») [14];

4) здійснюють господарську діяльність, якою згідно із законодавством можуть займатися тільки суб'єкти, котрі внесені до відповідних реєстрів.

До післяреєстраційних процедур, які є елементами легітимації, можна віднести одержання ліцензій та відповідних дозволів.

Основними положеннями системи державної реєстрації, встановлених у Законі «Про державну реєстрацію», є:

- визначення переліку документів, необхідних для проведення державної реєстрації та заборона вимоги державним реєстраторам додаткових документів, якщо останні не передбачені законом;

- строк державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців – до 24 годин після надходження документів, поданих для державної реєстрації та проведення інших реєстраційних дій, окрім вихідних та святкових днів;

- встановлення вичерпного переліку підстав відмови у проведенні державної реєстрації;

- відкритість та загальнодоступність відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі.

Єдиний державний реєстр повинен об'єднати декілька окремих реєстрів, зокрема: Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, Єдиний реєстр громадських формувань, Реєстр громадських об'єднань, Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, Єдиний реєстр арбітражних керуючих, Реєстр постійно діючих третейських судів [11].

Особливої уваги заслуговує введення у сферу державної реєстрації принципу «екстериторіальності», суть якого полягає у можливості прийняття документів для державної реєстрації та здійснення державної реєстрації в межах території України будь-яким суб'єктом державної реєстрації в межах компетенції незалежно від місця знаходження реєстраційної справи.

Закон запропонував нову систему органів у сфері державної реєстрації. Відтак державна реєстрація юридичних осіб (суб'єктів підприємницької діяльності) та фізичних осіб-підприємців може здійснюватись державними реєстраторами та нотаріусами.

Наступною новелою є запровадження порталу електронних сервісів та персональних кабінетів юридичної особи та фізичної особи – підприємця, який дасть змогу фактично перевести процес державної реєстрації (зокрема ліцензування та отримання документів дозвільного характеру) у режим реального часу та в електронну форму. Відтак заявник матиме змогу для вчинення будь-яких реєстраційних дій подавати і паперові, і електронні документи.

Крім того, стан розгляду таких документів можна буде відслідковувати в режимі реального часу.

Встановлений у законі порядок державної реєстрації суб'єктів підприємництва сприятиме розвитку підприємницької діяльності в Україні та вирішенню соціально-економічних проблем держави.

Висновки. З огляду на наведені обґрунтування запропоновано визначити легітимацію суб'єктів підприємницької діяльності як сукупність юридичних процедур, спрямованих на визнання державою фактів створення суб'єктів підприємництва, набуття ними статусу, необхідного для законного здійснення підприємницької діяльності, а також надання окремим суб'єктам підприємництва спеціального статусу, що дає можливість провадження окремих видів комерційної діяльності. З урахуванням євроінтеграційних процесів в Україні подальші перспективи наукових розвідок вбачаємо в дослідженні досвіду легітимації суб'єктів підприємництва у зарубіжних країнах.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Дудченко В. В. Легітимність та легальність: питання співвідношення / В. В. Дудченко // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. – Одеса, 2005. – Вип. 26. – С. 58–64.
3. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К., 1974. – 776 с.
4. Хозяйственное право: учебник / под ред. В. К. Макутова. – К.: Юриком Інтер, 2002. – 897 с.
5. Бодуан Ж.-П. Управление имиджем компании. Паблик рилейшнз: предмет и мастерство / Ж.-П. Бодуан; пер. с фр. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 233 с.
6. Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – К.: Укр. енцикл., 2001. – Т. 3.
7. Машковська Л. В. Щодо правової природи порядку створення (державної реєстрації) некомерційних суб'єктів господарювання / Л. В. Машковська // Адвокат. – 2012. – № 3 (38). – С. 42–47.
8. Господарське право: підручник / О. П. Подцерковний, О. О. Квасницька, А. В. Смітюх та ін.; за ред. О. П. Подцерковного. – Х.: Одіссей, 2010. – 610 с.
9. Манько Д. Г. Легітимація та легалізація юридичної особи / Д. Г. Манько // Актуальні проблеми держави і права. – К., 2012. – № 1. – С. 85–92.
10. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/222-19>
11. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

12. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

13. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96->

14. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

Хомко Л. В. Легитимация субъектов предпринимательской деятельности: сущность и законодательное обеспечение

Рассматривается сущность понятия легитимации субъектов предпринимательской деятельности, его соотношение с другими определениями. Исследовано общие и специальные условия легитимации субъектов предпринимательства в Украине на современном этапе. Определены основные принципы и законодательная база государственной регистрации юридических лиц и физических лиц-предпринимателей. Проанализирован институт государственной регистрации как необходимый элемент легитимации субъектов предпринимательства.

Ключевые слова: легитимация, государственная регистрация, субъект предпринимательской деятельности, легализация, лицензирование.

Khomko L. V. Legitimization of subjects of entrepreneurial activity: essence and legislative ensuring

The author analyzes the essence of the concept of legitimization of subjects of entrepreneurial activity, its correlation with other definitions. The general and special conditions of legitimization of entrepreneurship subjects in Ukraine at the present stage are investigated.

Ukraine is going through a difficult process of reforming its legal system and its adaptation to the legislation of the European Union countries. The modern realities of the legal field of Ukraine demonstrate the direction of law-making activity to the improvement of entrepreneurial climate and the deregulation of entrepreneurial activity.

This contributes to a proper implementation of the right to entrepreneurship, fixed in Article 42 of the Constitution of Ukraine. The term «legitimization» is closely connected with the concept of «legalization». However, determining the essence of these definitions we made conclusions about different approaches to interpretations of mentioned definitions. Legitimization of a subject of entrepreneurial activity is legitimizing the exercise of commercial activity, that is the actual obtaining the right of a business subject to entrepreneurial activity in order prescribed by the legislation. The state confirms the legitimacy of entrepreneurial relations of appropriate persons in the process of legitimization of subjects of entrepreneurial activity.

On the other hand, legitimization of subjects of entrepreneurship is legal procedures that provide the legal nature of the business and the legal status of subjects.

Subjects of entrepreneurial activity require the combination of the European experience in the regulation of commercial activities and measures for the development of the business sector in terms of political and economic instability. Reforming the institution of state registration means establishing clear and transparent principles for the formation and development of subjects of entrepreneurial activity. Therefore, the regulation of the legitimization process, in particular, the state registration of subjects of entrepreneurship becomes an important legislative and law enforcement task that requires detailed study.

Key words: *legitimization, state registration, subjects of entrepreneurial activity, legalization, licensing.*

Стаття надійшла 19 лютого 2016 р.